

Hva mener du egentlig med det der?

Språklig kommunikasjon som høyrisikosport

Rani Lill Anjum

Å være språkbrukere er ingen harmløs affære. Så snart vi åpner munnen for å si noe, risikerer vi å trække noen på tærne, avsløre egne holdninger, inngå forpliktende avtaler eller hva som verre er. I dette foredraget skal vi se på noen muligheter, og dermed også risikoer, som ligger i språket som kommunikasjonsmiddel.

Jeg vil begynne med et eksempel fra virkeligheten. Eksemplet er lånt fra ei venninne som er en god del år eldre enn meg og derfor har en langt rikere livserfaring å ta utgangspunkt i.

Min venninne holder på å lage middag og oppdager at søppelbøtta er full. Hennes daværende mann kommer tilfeldigvis forbi. "Søppelbøtta er full" sier hun. Han kaster et blikk på søppelbøtta og sier: "Neida, det er plass til mer der." Denne replikken faller ikke i god jord, og innen året er omme er de blitt skilt.

Men kan man virkelig skille seg fra noen fordi de sier at det er plass til mer i søppelbøtta? Eller, for å stille det hele på hodet: Kan man risikere å bli skilt hvis man sier at det er plass til mer søppel i søppelbøtta? Er det virkelig så risikabelt å være språkbruker?

Jeg vil her prøve å vise at språk *er* følsomme greier, og at det overhodet ikke er harmløst å si noe. Straks vi åpner munnen og sier noe, så er det en hel del som står på spill. Ikke bare ekteskapet, men også vennskap, jobben, helsa og hele livet. Egentlig er det rart at vi i det hele tatt tør å si noe.

Det er en temmelig ny tanke innen språkfilosofien at det kan være interessant å se på hvordan vi faktisk bruker språket i kommunikasjon. Tradisjonelt sett har man vært mer opptatt av hvordan man kan bruke språket til å uttrykke sanne setninger om verden. Da vil man undersøke sånne ting som sannhet, mening og referanse. Det kan for eksempel gjøres på følgende måte:

Et *ord* er et slags *navn* på en *ting* eller et *objekt*. Et ord kan derfor sies å «*benevne*» eller «*vise til*» et objekt i verden. Da er det nettopp dette objektet som utgjør selve *meningen* til ordet. For eksempel viser *ordet* «søppelbøtte» til *tingen* søppelbøtte, og får følgelig sin mening deretter. Vi kan også si at *ordets mening er selve den tingen i verden som ordet viser til*, altså, i dette eksemplet, *søppelbøtta*.

Disse ordene kan igjen brukes til å danne ulike *setninger* eller *påstander*. En påstand får sin mening etter *hvilket* saksforhold i verden den beskriver. Setningen «Søppelkassa er full» henviser for eksempel til det forholdet i verden at søppelkassa er full. Denne påstanden er *sann* hvis saksforholdet er slik som setningen beskriver.

Strukturen i det språklige uttrykket vil kunne sies å *etterlikne* eller *avbilde* strukturen i verden. På denne måten blir språket forstått som en slags *avbildning av verden*.

Hvis man har en slik forståelse av språk, så er det naturlig å tenke seg at språket står i et slags en-til-en-forhold med verden. Det vil si at, i et *fullstendig* språk, vil det *ideelt sett* være slik at:

- 1) Ethvert ord viser til noe i verden.
og
- 2) Ethvert objekt eller fenomen har et ord som viser til det.

På denne måten vil vi være i stand til å språklig uttrykke *ethvert* saksforhold, sånn at vi i prinsippet *skal* kunne uttrykke *alle* fakta i verden. For å garantere et fullstendig språk, må språket derfor *oppdateres* i takt med verdens utvikling.

Nye oppdagelser, for eksempel innenfor vitenskap og teknologi, fører til at man også trenger *nye ord*. På den måten kommer det stadig inn nye ord i språket etter hvert som nye ting dukker opp: «kjøleskap», «oppvaskmaskin», «mobiltelefon». - Alle nye ting fordrer nye ord, hvis språket skal være komplett.

Hvis språket tenkes å stå i et slikt en-til-en-forhold til verden, og språkets struktur tenkes å avbilde verdens struktur, er det også naturlig å anta at språket *først og fremst* brukes til å uttrykke *sanne* påstander om *verden*.

Det virker kanskje litt snevert, men faktisk er det et temmelig etablert prinsipp innen tradisjonell språkfilosofi at "Enhver påstand er enten sann eller falsk, og at det ikke finnes noen mellomting." Dette prinsippet kalles "loven om det utelukkende tredje". I tillegg har vi et prinsipp som kalles "kontradiksjonsprinsippet" og som sier at ingen påstander kan være både sann og falsk samtidig.

Dette betyr at for alle våre påstander om verden, så vil de enten være sanne eller falske. Å fremsette sanne påstander er ifølge Aristoteles "å si om det som *er*, at det *er*, og om det som *ikke er*, at det *ikke er*."

Men det er vel ikke alltid sånn at man må si om det som er at det er og om det som ikke er at det ikke er. Man kan også si noe som verken er eller ikke er. Hvis jeg nå for eksempel spør ei venninne om hun fortsatt er forelsket i han fyren som hun klinte med på nyttårsaften i fjor: Hva har jeg egentlig sagt? Jeg har stilt et spørsmål, og derfor ikke i utgangspunktet kommet med en påstand. Det er opp til henne å avgjøre om det er sant eller falskt. Men samtidig så har jeg jo påstått en hel del:

Jeg har påstått at det finnes en fyr, og at denne fyren er noen hun klinte med på nyttårsaften i fjor, og jeg har påstått at hun på et eller annet tidspunkt har vært forelsket i denne fyren.

Men sett nå at de forutsetninger som ligger i spørsmålet mitt ikke er til stedet. Sett at det aldri var noen forelskelse. Sett at hun aldri har klint med denne fyren på nyttårsaften. Sett at det ikke engang er noen fyr å snakke om. Hva skal hun svare hvis enhver påstand må være sann eller falsk? Er hun fortsatt forelsket i denne fyren hun klinte med, eller er hun ikke det?

Det synes som at hvis hun ikke er enig i *forutsetningene* for dette spørsmålet, så kan hun heller ikke svare bekreftende eller benektende på det.

For å garantere at alle påstander er enten sanne eller falske, så må derfor alle disse forutsetningene som vi legger inn i setningene våre vise til noe som finnes i verden. Jeg kan ikke snakke om tatoveringen min på låret hvis jeg ikke har noen tatovering der, og jeg kan heller ikke uttale meg om min søster, som jeg ikke har. Ville ikke det på en eller annen måte innebære en løgn?

Alle våre utsagn synes å inneholde slike forutsetninger. Det som kjennetegner en forutsetning, er at den er uttrykt uansett om man bekrefter eller benekter en setning.

Se for eksempel på utsagnet: Jensen skilte seg fra sin kone for snart 3 år siden. Selv om jeg benekter denne og sier at han ikke skilte seg fra sin kone for snart 3 år siden, så vil jeg likevel ha forutsatt at Jensen har vært gift. Men sett at han aldri var gift? Kan setningen da være sann eller falsk? Nei, det kan den ikke. Vil man ikke heller si at, du, jeg tror du har misforstått litt, for Jensen har aldri vært gift?

Spørsmålet er om det virkelig er sånn at vi stort sett går rundt og sier framsetter setninger som uttrykker sanne og korrekte beskrivelser av verden? Er det dette vi gjør når vi bruker språk? I så fall er det jo ikke det minste rart at språk som kommunikasjonsmiddel er blitt trygt plassert i baksetet av språkfilosofien.

Hvis det vi gjør med språket først og fremst er å *beskrive* hvordan verden *faktisk* er, så blir selvsagt vår rolle som språkbrukere temmelig harmløs. Det eneste vi trenger å gjøre er å finne ut av hvordan tingene er, for så å gi en såpass *korrekt* beskrivelse av den som overhodet mulig.

Selvsagt vil vi kunne være uenige i hva det er som er en korrekt beskrivelse av et saksforhold. Vi vil alltid kunne diskutere hvem som har rett og hvem som tar feil. Men det som er sikkert er at én vil ha rett og én vil ta feil, og begge kan ikke ha rett samtidig. Kompromisser synes å være utelukket.

La oss gå tilbake til disputten om søppelbøtta.

Ifølge prinsippet om at alle påstander er enten sanne eller falske, så er det tydelig at min venninne og hennes daværende mann ikke begge kan ha rett når de påstår ulike ting om søppelbøtta. Så *er* den full eller *er* det plass til mer? Vel, er ikke det et spørsmål om tolkning?

Saken er den at det er helt *likegyldig* om søppelkassa var full eller ikke. Hvis min venninne nå tok med sin daværende mann til en ekteskapsrådgiver, sånn at de kunne løse problemene sine og redde forholdet; ville det ikke da være veldig merkelig om denne rådgiveren tok det som sin oppgave å finne ut om hvem av dem som snakket sant om denne søppelkassa? Alle som har vært i et forhold til et annet menneske vet at det ikke er søppelkassa som er det interessante her.

Men nå skal rett være rett. For det er ikke så helt enkelt dette med kommunikasjon og forståelse og sånt. Det som kanskje forvirret mannen litt, var at min venninne benyttet seg av et ganske så snedig kommunikativt redskap, nemlig det som av språkfilosofen Paul Grice kalles for ”konversasjonelle implikatur”. En implikatur er det som sies mellom linjene, men ikke bokstavelig. Ved å si en ting, så kommuniserer man samtidig noe *annet*.

Egentlig skulle man jo tro at når man sier noe, så er det hva man *sier* som faktisk blir kommunisert, og derfor også oppfattet. Men så enkelt er det altså ikke. Alt vi sier, blir fortolket. Ikke en replikk slipper ut uten at den tolkes i en bestemt retning. Man kan altså si en ting reint *bokstavelig*, men implisere eller kommunisere noe helt annet.

Min venninne har altså sagt at søppelkassen er full. Men det hun har ønsket å *kommunisere* er at den trengs å tømmes. Så ved å si at søppelkassen er full, så har hun fremsatt en implikatur, nemlig ”kan du tømme den for meg?”

Det er ikke bare fremsatt som en konstatering av fakta. I så fall skulle min venninne vært tilfreds hvis mannen hennes sa seg enig med henne: ”Ja, den er faktisk full, min kjære kone. Sett på maken. Jammen har vi kastet mye i det siste. Det var interessant.” Men det ville hun ikke blitt tilfreds med i det hele tatt. Det hun ville, var at mannen skal skjønne hva det er hun forventer av ham i situasjonen.

Antakeligvis ville hun, som alle andre moderne kvinner, ha foretrukket at mannen helt uoppfordret gikk ut med søpla når den var full, og at hun ikke skulle trenge å påpeke det for ham i det hele tatt. Så når hun da strekker seg så langt i sin velvilje at hun til og med henleder oppmerksomheten hans mot det faktum at hun anser søppelkassa som full; ja da er det minste hun kan forvente at han skal skjønne hva hun mener.

Det er selvsagt mulig at denne mannen ikke oppfattet implikaturen til sin kone. Og det er kanskje ikke så rart, ettersom hun kamuflerte oppfordringen om å gå ut med søpla som en konstatering av fakta. Så det som hørtes ut som en *påstand* som var *åpen for diskusjon*, var egentlig noe langt mer, eller kanskje til og med noe helt annet. Men var ikke det litt dårlig gjort? Når man fremsetter en påstand, så bør man vel ikke bli sint hvis andre ikke forstår at man egentlig ville fremsette en ordre?

I stedet for å svare på implikaturen om at søpla må tømmes og at han bør gjøre det, som faktisk er det meningsinnholdet som ble kommunisert av min venninne, så svarer han på det hun sa helt bokstavelig, nemlig at søppelbøtta er full når han sier at ”Det er plass til mer der.” Følgelig har han også sagt at hans kone tar feil: Den er ikke full.

Et sånt svar vil være upopulært av flere grunner: For det første er det svært få som liker å bli motsagt. For det andre er det svært få som liker å bli misforstått. For det tredje er det svært få, og særlig ikke min venninne, som liker at folk ikke reagerer som det forventes av dem.

For det er mange forventninger og forpliktelser forbundet med språkbruk. Dette blir spesielt tydelig hvis vi ser på hvordan vi bruker språket til å utføre *handling*, det som Austin kaller *talehandling*.

La meg forklare dette med talehandling. Når man sier noe, så har man aldri *bare* sagt noe.– Å si noe er også å *gjøre* noe. Tenk bare på når vi sier ”hei” og ”god dag” eller ”hvordan går det” når vi treffer andre mennesker. Da *hilser* vi på hverandre. Og når noen gir oss en gave vi ikke liker, så sier vi ”Nei, det trengte du da virkelig ikke. Har du sett. En velur-pysjamas!” Ja, da blir dette ansett som at vi *takker* for gaven, - selv om vi strengt sagt ikke brukte ordet ”Takk”.

Og hvis kona de spør om du synes at andre damer er pene, om hun ser tykk ut i denne kjolen, eller om hvem du kunne tenke seg å være gift med hvis det ble slutt mellom dere, så er dette

talehandlinger av typen ”testing”. Disse testene er det svært viktig å bestå hvis du ikke vil høre talehandlinger av typen ”klaging” og ”kjefting” og ”mistenkeligjøring” i flere uker fremover.

På denne måten kan vi *ved* å si noe, samtidig *gjøre* noe. Vi *klager* over naboen, *skryter* av barna våre, *kjefter* på mannen og *lover* å ta oss sammen. Ved ”bare” å si noe, kan vi dessuten fornærme noen, innrømme noe, jule om noe, flørte med noen, eller for eksempel bare snakke med noen. Vi kan krangle, diskutere, gjøre avtaler og hva som verre er. Alt dette kalles *talehandlinger*. Vår tale er samtidig også handlinger.

Språkfilosofen John L. Austin kaller selve det språklige utsagnet for en ”lokusjonær” handling (lokusjon = tale/talemåte). Talehandlingen som utføres ved å hjelp av den lokusjonære handlingen, kaller han en ”illokusjonær” handling. En slik illokusjonær handling kan igjen ha som hensikt å oppnå en bestemt effekt, noe han kaller en ”perlokusjonær” handling.

Vi kan beskrive forholdet mellom disse på følgende måte: Så *ved å si* noe (lokusjon), *gjør* man noe (illokusjon) *for å oppnå* noe (perlokusjon).

Når min venninne sier at søppelbøtta er full, så er dette det lokusjonære nivået. Det er det som kommer ut av munnen hennes. Men det hun ønsker å kommunisere med det hun sier er at han skal gå ut med søpla. Altså er hennes *illokusjonære* handling en *oppfordring* til å gå ut med søpla. Og dette ville hun selvsagt bare ha gjort hvis hun hadde et bestemt utfall i tankene, nemlig at han faktisk går ut med søpla, altså en *perlokusjonær effekt*.

Å være med i et språklig fellesskap synes å innebære en hel haug med forpliktelser og spilleregler. Man kan ikke bare si noe, og så etterpå nekte å ta konsekvensene av det man har sagt. Når det å si noe også er å utføre en handling, så bør det ikke overraske oss at det vi sier får konsekvenser.

Dette er et fenomen vi alle er kjent med og som vi forholder oss til hele tiden. Med språket lover vi oss bort både i nær og fjern framtid. Hvis man sier til sin kone på lille-julaften at ”Jeg kommer hjem før klokka syv, og da kan vi bake pepperkaker. Jeg skal bare ta en øl med kollegaene mine først” så nytter det ikke å dukke opp dritings klokka halv to på natta.

Og hvis jeg sier at jeg skal skrive en artikkel eller holde et innlegg, ja da må jeg jo bare følge opp. Jeg kan heller ikke ringe til en butikk og be dem sende meg et produkt, og så nekte for at jeg har bestilt noe når regningen kommer i posten.

Fra den andre siden så kan man heller ikke som tilhører gå fri. Hvis en av mine ex.phil. studenter spør meg om jeg kan forklare ham dette med Platon og idélæren, så er det forventet at jeg skal svare, og jeg bør helst svare noe mer enn ”ja, det kan jeg”. Og hvis noen ber meg om å hjelpe til med å få barnevogna av bussen, ja da vil det være temmelig uhørt om jeg ikke gjorde nettopp det, med mindre jeg hadde en svært god unnskyldning for å la være. Noe annet ville anses som uhøflig, merkelig og direkte usosialt.

For språket spiller en enorm rolle i vår sosiale omgang med andre mennesker. Hvis man sier ”ja” når noen spør om man skal være kjærester, ja da er man kjærester. Men da må man også følge opp denne avtalen i handling.

Hvis man dager etter står og kliner med noen andre, vel da oppfører man seg ikke akkurat som om man har en kjæreste. Da er det jo greit at selv om det trengs to for å inngå en avtale om å bli kjærester, så er det nok at den ene sier at det er slutt. Og det å gjøre det slutt med en kjæreste kan lett gjøres ved hjelp av den enkle lokusjonære handlingen: "Det er slutt." Da har man utført den illokusjonære handlingen at man gjør det slutt.

Problemet er selvsagt hvis den andre ikke aksepterer den perlokusjonære effekten av det hele, men fortsetter å møte opp på trappa med blomster og konfekt og invitasjon til kino. Da har man jo nesten i prinsippet fortsatt en kjæreste.

Et annet problem er at talehandlinger er såpass sterke virkemiddel at man faktisk kan snakke noen inn i et forhold. Ved å si at man lover å forbedre seg, at man angrer på hele klineepisoden og at man aldri vil gjøre det igjen, jo, da er det kanskje et nytt håp likevel. Min venninne med søppelbøtta ble for eksempel snakket inn i et forhold fordi en mann sa til henne at hun lignet ganske mye på Ingrid Bergman. Så vi ser at det nytter.

Å gifte seg er litt vanskeligere enn å bli kjærester, for man må også signere papirer og ha vitner. Men en viktig del av hele giftingen er jo å si "ja" på de rette stedene og under de rette forholdene. For det er alltid visse kriterier som må oppfylles for at noe skal regnes som en forpliktende talehandling.

For eksempel kan ikke hvem som helst døpe et barn, selv om man bruker nøyaktig de samme ordene som en prest. Og jeg kan ikke dømme noen til åtte års fengsel bare ved å lese opp en dom. Selv en dommer må befinne seg i en rettssal og følge klare prosedyrer for at en dom skal være avsagt.

Man må altså være i en viss posisjon for å kunne utføre visse talehandlinger. Og omstendighetene rundt må stemme overens med reglene for hva som skal til for at handlingen er korrekt utført. 1) Man må mene det man sier oppriktig. 2) Man må mene å følge opp konsekvensene. Og 3) man må være i posisjon til å foreta den forpliktelsen dette innebærer.

Så da er spørsmålet hvorvidt man egentlig kan sies å ha oppfylt noen av disse kriteriene hvis man for eksempel i et ekteskap nekter å ta del i husarbeidet, aldri kommer hjem til avtalt tid og stadig ender opp med andre folk på byen. Kan man da si at man egentlig har giftet seg?

Man mente tydeligvis ikke å svare ja på det man ble spurt om, ettersom man opplagt ikke forsto hva dette innebar. Man har ikke vært villig til å følge opp konsekvensene av handlingen. Det kan også stilles spørsmålsteget ved hvorvidt man var ved sine fulle fem da man gikk med på å gifte seg.

Problemet er selvsagt at det ikke er utvetydig hva slags type handling et utsagn er fremsatt som. Mannen min lar seg for eksempel lett begeistre. Derfor kan han komme til å si sånne ting som at "Ja, da reiser vi sammen til Italia neste sommerferie!" uten å mene det som en avtale. Det skjønner sikkert de fleste, men det er ikke like opplagt at når han sier "Ja, men da spiller vi squash sammen i morgen kl. 16" at det var et uttrykk for hans begeistring snarere enn en avtale. Og sånt blir det vel misforståelser av.

Videre er vi mange kvinner som liker å si ting indirekte, og vi synes at det bør være klart for alle og enhver hva vi mener med våre små hint og vink. Vi liker for eksempel ikke å mase. I

stedet for å spørre mannen om han kan ta oppvasken, så vil vi heller forsøke å få mannen til å forstå at han selv burde tatt initiativet til å ta den uten at vi forteller ham det. Så hvis din kone sukker og sier rett før nyhetene at ”Ja, ja, jeg får vel gå og ta oppvasken”, så bør du hoppe opp i sofaen og tilby deg å gjøre det.

Men da er det egentlig allerede litt for seint. At oppvasken står der uten at hun nevner det, bør ifølge mange kvinner være hint nok om hva som forventes av ham. På den måten kan taushet også innebære implikaturer, og kanskje til og med talehandlinger. Tause talehandlinger vil for eksempel være at man ved å ikke svare når han spør hvorfor hun er sur, avviser ham, ignorerer ham eller rett og slett surmuler.

Disse talehandlingene er beskrevet ut fra mannens synspunkt selvfølgelig. For en kone vil aldri ignorere, avvise eller surmule, men kanskje heller lide i stillhet, avslå et tilbud eller rett og slett bare uttrykke sin skuffelse.

Både implikaturer og talehandlinger er nyttige og effektive redskap hvis de brukes med kyndighet og eleganse. Og de aller, aller fleste som har vært i et forhold lenge nok har lært seg å oppfatte sin partners implikaturer og talehandlinger på et svært avansert nivå.

Når en mann sier til sin kone på sengekanten at hun er så vakker, så dekker hun straks både implikaturen dette innebærer, den illukusjonære talehandlingen han utfører og den perlokusjonære effekten han ønsker å oppnå. Og han på sin side forstår like godt hvilken implikatur og likesåvel illokusjon som ligger i svaret ”Jeg har vondt i hodet”, og hva slags perlokusjonær effekt det vil få. Man vet også at det dumme man gjør er å foreslå at hun tar seg en ibux og ser om det hjelper.

Men dette forutsetter at vi vet hva vi snakker om. Eller rettere sagt, at vi vet hva vi gjør når vi snakker. For ukyndig bruk av implikaturer, talehandlinger og forutsetninger kan få svært uheldige konsekvenser.

For eksempel er det rasende lett å fornærme noen bare ved å si noe og uten å vite det selv. Hvis noen venner av meg forteller at de er gravide, og jeg sier: Jasså, skal dere ha enda flere barn? Ja, da kan dette tas ille opp hvis man er mer følsom for disse tingene.

Selv gjorde jeg det slutt med en fyr fordi han sa at min favorittfilosof David Hume hadde misforstått de mest grunnleggende prinsippene for menneskelig erkjennelse, noe som jeg tolket som en undervurdering av Hume, og følgelig som en personlig fornærmelse.

Det av vi kan trække hverandre på tærne og begå store sosiale brølere bare ved å si noe, er en klar indikasjon på at språkbruk er delikate greier. For én ting er at det antakeligvis i prinsippet finnes uendelig mange måter å fornærme og såre noen på.

Noe annet er at det i prinsippet kanskje er uendelig mange utsagn som kan *oppfattes* som støtende. Og her er vi inne på kjernen av problemet med talehandlinger: Nemlig det at et utsagn kan være forskjellig typer talehandlinger for den som kommer med utsagnet og den som tolker utsagnet.

Å for eksempel si om en felles bekjent at ”Visste du at sønnen hennes strøk på eksamen for tredje gang!?” det er ikke bare en harmløs konstatering av fakta, men ondsinnet sladder.

Og hvis man kaller en fotball-entusiast for en stygg pudding, så er ikke dette bare en falsk setning fordi han strengt tatt ikke er en pudding. Det er heller en nokså dumdristig provokasjon som kan koste en både helsa og livet.

Og jeg bør tenke meg om både en og to ganger før jeg sier til bestemor at den velurpysjamasen hun ga meg til jul mildt sagt ikke falt i smak. For det ville jo være å såre henne dypt.

Men dette betyr ikke at det er *selve utsagnet* som avgjør hva slags *talehandling* det er snakk om, men heller *omstendigheter rundt* utsagnet. Talehandlingen som *utføres* og talehandlingen som *oppfattes* vil derfor ikke nødvendigvis vil sammenfalle. Det samme gjelder implikaturer. Vi kan heller ikke vite om den implikaturen vi tolker ut av et utsagn var den implikaturen som var intendert. Hadde det enda vært så vel.

Det er derfor ikke så rart at to mennesker kan ha totalt forskjellige oppfatninger av hva som er blitt sagt og gjort i en bestemt situasjon. Det som den ene framsetter som et politisk budskap, vil av den andre kunne forstås som rasistisk sjikane. Og det den ene trodde var flørting, kan den andre ha oppfattet som slibrigheter. En uskyldig vits kan fort bli til en blodig fornærmelse, og et vennskapelig tilbud kan plutselig tas for å være et simpelt sjekketriks.

Det er derfor viktig å skille mellom *selve utsagnet* på den ene siden, og det som man *gjør* eller *kommuniserer* med utsagnet på den andre siden. Men det er også fint å ha noen felles regler å gå ut ifra når man begir seg ut i samtalens nådeløse spill. Og her rekker Grice oss en hjelpende hånd.

Ifølge Grice er det nemlig sann at når vi kommuniserer språklig, så er det, og må det være, en form for *samarbeid*. For eksempel bør man ikke komme med meningsløse utsagn til hverandre, eller forsøke å forlede hverandre.

Og sann er det vel heller ikke når vi snakker sammen. Tvert imot går vi svært langt for å forsøke å forstå hverandre. Grice formulerer et samarbeidsprinsipp som han mener at bør ligge og faktisk ligger til grunn for enhver rasjonell samtale. Dette samarbeidsprinsippet går som følger:

Sørg for å gi ditt bidrag til samtalen i overensstemmelse med det som forventes i lys av samtalens mål på det tidspunktet du bidrar!

Han formulerer så fire samtalemaksimer som skal tydeliggjøre hva som ligger i dette samarbeidsprinsippet.

Den første maksimen kaller han "kvantitetsmaksimen", og det sier at man skal være så informativ som det kreves ut fra samtalens mål, ikke mer eller mindre informativ.

Neste maksime er "kvalitetsmaksimen", som sier at man ikke skal si noe som man tror er usant eller som man ikke har tilstrekkelig belegg for.

Tredje maksime er "relevansmaksimen", og sier at man skal være relevant og holde seg til saken.

Fjerde og siste maksime er ”måtemaksimen” og handler om hvordan man uttrykker seg. Her er budskapet: *Vær klar og tydelig, og unngå vage og tvetydige uttrykk!*

Når noen av disse maksimene brytes, så vil det fortsatt være naturlig å anta at personen er en rasjonell språkbruker og derfor følger det overordnede samarbeidsprinsippet som sier at man skal gi sitt bidrag til samtalen slik det forventes. Og hvis man har gjort dette, og man forventer at samtalepartneren har gjort det samme, ja da er det enkelt og greit å regne ut hva den andre mente å kommunisere med det de sier.

Ifølge Grice kan man resonnerer som følger for å finne ut hva min venninne mente når hun sa at søppelbøtta var full:

1. Min venninne har sagt til mannen sin at P, at søppelbøtta er full.
2. Det er ingen grunn til å tro at hun ikke er klar over samarbeidsprinsippet og de fire samtalemaksimene, ettersom dette er godt innbakt i måten vi lærer å kommunisere med hverandre på.
3. Hun kan ikke følge samarbeidsprinsippet med mindre hun tenker at Q, at hun vil at mannen skal gå ut med søpla. I hvert fall ville hun ikke følge relevansmaksimen, om å være relevant. I denne situasjonen står hun på kjøkkenet og lager mat med hendene fulle. Hvorfor skulle hun da plutselig si at søppelbøtta var full, hvis hun ikke ville noe med utsagnet?
4. Hun vet, og vet at mannen vet at hun vet, at han kan se at antakelsen om at hun tenker at han skal gå ut med søpla er påkrevd i denne situasjonen. Dette er selvfølgelig forutsatt at han ser situasjonen på samme måte som henne, noe som vi har sett at ikke var helt opplagt. Men da har han kanskje ikke brydd seg så veldig mye om relevansmaksimen. Og jeg vet jo at min venninne ikke er så veldig flink til å holde seg til saken. Så det er kanskje her problemet ligger. Men la oss gå videre.
5. Hun har altså likevel ikke gjort noe for å *hindre* ham i å tenke Q, at han skal gå ut med søpla. For eksempel har hun ikke sagt at ”jeg ville bare vise deg hvor mye søppel jeg har kastet i dag”, eller ”kanskje vi skulle ha kjøpt en større søppelbøtte”. For det ville vært nok til å vise at hun ikke mente at han skulle gå ut med søpla.
6. Derfor har hun til hensikt å få ham til å tenke, eller er i det minste villig til å la ham tenke, at Q, at han skal gå ut med søpla.
7. Følgelig har hun implikert at Q, at han må gå ut med søpla.

Og så enkelt er det når man bare har noen regler å gå etter når man kommuniserer. Jeg kan ikke unngå å spekulere over hvorvidt de ville vært gift i dag hvis de begge hadde fulgt samtalemaksimene og samarbeidsprinsippet. Men det får jeg heller ta opp med min venninne ved en annen anledning.